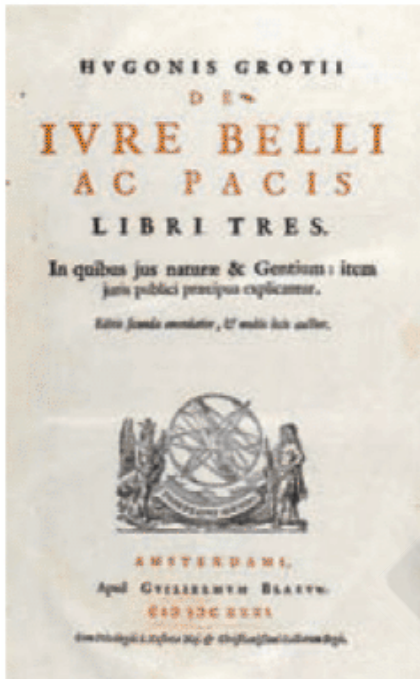

Zákony VÁLKY

DAVID KARÁSEK

» Málo knih mělo na vývoj mezinárodního práva takový dopad jako *De jure belli ac pacis* (O právu války a míru) nizozemského filosofa Huga Grotia

Jednu z prvních zmínek o pravidlech vedení války nacházíme už v hebrejském Starém zákoně. Kniha *Deuteronomium* obsahuje zákaz taktiky spálené země při obléhání: „Když obléháš město, abys jej dobyl, nebudeš v jeho okolí ničit stromy, které dávají lidem obživu.“ Také přikazuje, že město musí před zahájením obléhání dostat možnost se vzdát (a být zotročeno).

První skutečné snahy o omezení válečných krutostí a ochranu civilistů se datují do roku 989, kdy církevní koncil v Charroux vydal dekret, který bojovníkům pod trestem exkomunikace zakazoval napadání a olupování rolníků a neozbrojených duchovních. Poprvé tak došlo k rozdělení osob na bojující a nezúčastněné a zavedení principu, že ve válce nemá být páčáno násilí na civilním obyvatelstvu. Koncept byl rozvíjen dalšími koncily a s postupným pokřesťanštěním feudální šlechty se stal součástí rytířského kodexu. Druhým významným přínosem církve bylo vytvoření teorie spravedlivé války, ve které filozof Tomáš Akvinský a jeho ná-

řiká se, že v lásce a válce je dovoleno vše. Ohledně toho prvního existují značné neshody, snahy dát určitý řád válečnému úsilí a klást mu omezení jsou však mnohem konkrétnější a prokazatelné už z dob starověku. Většina lidí ví, že existují jakési Ženevské konvence, mají však jen mlhavé povědomí o tom, co obsahují. Je to zřejmě i proto, že v našich končinách našťestí nejsou moc potřeba. Doufejme, že tento stav bude trvat i nadále a tento článek zůstane jen informační zajímavostí.

sledovníci vymezili základní podmínky a omezení vedení války, z nichž mnohé jsou v mezinárodním válečném právu obsaženy dodnes.

Moderní mezinárodní válečné právo je odvozeno zejména z uznávaných zvyků, kterými je například nedotknutelnost zdravotnického personálu a duchovních, a z děl renesančních filozofů, mezi kterými vyniká zejména nizozemský spisovatel Hugo Grotius a jeho kniha *O právu války a míru*. Podobu zákona pak těmto principům daly mezinárodní smlouvy uzavřené v Haagu roku 1899 a 1907 a v Ženevě v letech 1864, 1928 a 1949. Na těchto dohodách je zajímavé – a významné –, že se považují za závazné pro všechny účastníky bojů bez ohledu na to, zda je podepsali, či nikoli. Bylo o tom rozhodnuto během poválečných procesů v Norimberku, kde se nacističtí pohlaváři hájili tím, že nemohou být trestáni za porušení dohody, kterou nepodepsali. Soud však rozhodl, že genocida, mučení a podobné činy jsou zločiny proti lidskosti a jejich trestnost nemůže být závislá na tom, zda je pachatel jako zločin uzná, nebo ne.

Principy válečného práva

Základní principy, kterými je v současnosti omezováno válečné úsilí, pocházejí už ze zmíněné středověké církevní doktríny spravedlivé války. Za prvé, bojující strany musí rozlišovat mezi bojovníky a civilisty, zdržet se úmyslného násilí na těch druhých a snažit se minimalizovat riziko, které jim ve válce hrozí. Za druhé, veškeré válečné úsilí musí mít vojenský účel

» Velitel německých přepadových jednotek Otto Skorzeny při operaci Greif nařídil svým mužům, aby si oblékli americké uniformy. V přestrojení pronikli za spojenecké linie, před samotnou akcí však nepřátelské uniformy svlékli a oblékli si vlastní. Šlo o precedenční případ, při jehož posuzování později vojenský tribunál v Dachau rozhodl, že samotné nošení nepřátelské uniformy není porušením válečných konvencí, pokud v ní nositel nebojuje.

a směřovat k vojenské porážce nepřítele. Zakázáno je například plenění dobytého území nebo ničení objektů, které nemají žádný vojenský význam. Za třetí, způsob vedení boje musí být přiměřený riziku, který představuje pro civilisty – ani útok na vojenský cíl by neměl být proveden, pokud by riziko pro nezúčastněné či škody na

civilních objektech byly ve zjevném nepoměru k významu cíle.

Bojovníci vs. civilisté

Za bojovníky se samozřejmě považují vojáci bojujících stran, ale nejen oni: Haagské konvence poskytují status regulérního bojovníka (a odpovídající ochranu v případě zajetí) i partyzánům a jiným bojujícím civilistům, pokud dodrží určité podmínky. Za prvé musí být takový účastník viditelně ozbrojen. Za druhé musí mít označení, ke které straně patří, a to označení rozeznatelné z dálky. Za třetí, skupina takových účastníků musí mít velitele odpovědného za své podřízené. Za čtvrté, bojující civilista musí dodržovat válečné konvence. Výjimkou je situace, kdy se obyvatelstvo spontánně postaví na odpor invazi, aniž by mělo čas se označit či zorganizovat: pak stačí, když jsou občané zjevně ozbrojeni a dodržují konvence. To je velmi důležitý aspekt válečných zákonů: jejich ochrana se vztahuje jen na ty, kteří je sami dodržují. Válečné konvence přímo neurčují tresty za jejich porušení, to určuje každý stát svou vlastní legislativou – u nás je to například trestný čin *Použití zakázaného bojového prostředku a nedovolené vedení boje*.

Zvláštní kapitolou jsou špioni, se kterými se válečná pravidla moc nemazou. Aby měl zajatý průzkumník nárok na status válečného zajatce, musí být v uniformě, nebo na něm musí být jiným způsobem na první pohled zřejmé, že jde o zvěda. Špioni v utajení mají

» „Kapesní bitevní loď“ Admiral Graf von Spee na lovu spojeneckých nákladních lodí křižovala Atlantikem pod francouzskou vlajkou a změnila ji teprve před útokem. Nacistickou vlajku vyvěsila i v přístavu Montevideo, kam se uchýlila v prosinci 1939 po námořní bitvě u ústí řeky La Plata a posléze tam byla posádkou potopena.

» Jednou z prvních zakázaných zbraní byly expanzní či tříštivé střely, přezdívané dum-dum podle britské muničky v Indii, kde se začaly vyrábět. Vůbec první dohoda o zákazu určitého typu střeliva však byla Petrohradská dohoda z roku 1868, která zakazovala používání výbušných střel o hmotnosti nižší než 400 gramů.

v případě odhalení smůlu a mohou být souzeni pro špionáž, za kterou jsou velmi tvrdé tresty, zvláště v době války.

Na opačném konci stupnice od špionů je pak neozbrojený lékařský personál, který požívá zvláštní imunity – nejenže nesmí být napaden, ale nesmí být ani vzat do zajetí. Jediný případ, kdy může být lékařský personál držen v zajetí, je situace, kdy má bojující strana nedostatek lékařského personálu a aktuálně jej nutně potřebuje. Pak může zadržet lékařský personál protistrany a využít jej, ovšem jen dokud jej nutně potřebuje – jakmile krize pomine, musí jej propustit.

Válečné konvence samozřejmě pamatují i na civilisty, kteří se bojí neúčastní. Kromě toho, že nesmí být napadeni, nesmí být ani konfiskován jejich soukromý majetek. Rodiny nesmějí být rozděleny. Civilní obyvatelstvo nesmí být internováno ani přesídleno, vyjma případů, kdy to vyžaduje jeho bezpečnost a není jiná možnost. Okupující armáda může civilisty nutit pracovat, nikoli však zadarmo – musejí dostat řádně zapláceno. Také nesmějí být nuceni vykonávat práce, kterými

by napomáhali porážce vlastní strany, například pro okupující stranu vyrábět zbraně nebo stavět opevnění. Okupující strana má také povinnost zajistit civilistům základní životní potřeby jako jídlo, přístřeší, lékařskou péči atd.

Zakázané zbraně a způsoby vedení boje

Mezi nejznámější zbraně, které byly zakázány pro vojenské použití už v roce 1899, patří poloplášťové, expanzní a jiné střely se zvýšeným ranivým účinkem. Do této kategorie spadá i používání jedů a otrávených zbraní včetně otravných plynů. Pozdější dohodou z roku 1972 byl zákaz rozšířen na veškeré chemické a bakteriologické zbraně.

Za zakázané způsoby vedení boje se považují takové, které jsou nelidské, zrádné nebo očividně porušují válečné konvence. Výslovně je zakázáno například zabití či zranění bezmocného nebo vzdávajícího se protivníka, porušení příměří nebo lživé zneužití bílé vlajky, znaků Červeného kříže nebo jiné humanitární organizace nebo uniformy či vlajek nezúčastněných států.

Zajímavé je, že ačkoli využití civilního převleku či uniformy nezúčastněné strany je porušení válečných konvencí, převlek za nepřítele je považován za regulérní válečnou lest – vojáci smějí nosit nepřátelskou uniformu, aby oklamali protivníka, pouze v ní nesmějí zaútočit. Také válečné lodě smějí plout pod nepřátelskou vlajkou, pokud ji před zahájením palby vymění za vlastní – jako například nacistická bitevní loď Graf von Spee, která na lovu spojeneckých nákladních lodí křižovala Atlantikem pod francouzskou vlajkou a změnila ji teprve před útokem.

Dalším výslovně zakázaným způsobem vedení boje je napadení, ostřelování či bombardování nehájených měst, vesnic a obydlení. Má-li být ostřelován či bombardován hájený cíl nevojenského typu, musí útočník předem varovat úřady, aby mohla být podniknuta opatření pro ochranu civilistů. Obránce musí útočníka zpravit o při-

tomnosti nemocnic, kulturních památek a dalších chráněných objektů a zřetelně je označit; útočník pak má povinnost se jim při útoku či ostřelování vyhnout.

Váleční zajatci

Válečným zajatcem se bojovník může stát dvěma způsoby: buď je zajat v situaci, kdy není schopen se bránit (obvykle kvůli zranění), nebo se vzdá. Vzdání se nelze odmítnout – bojovník, který složí zbraně, přestává být bojovníkem a nesmí být dále napadán. Pokud dodržoval válečné konvence, má nárok na status válečného zajatce. V případě pochybností platí i zde presumpce nevinoty, proto má být se všemi zajatými bojovníky nakládáno jako s válečnými zajatci, dokud o jejich skutečném nároku na tento status nerozhodne vojenský soud. Váleční zajatci mohou být internováni, tj. drženi na určitém místě, nesmějí však být vězněni v celách, leda pokud je to nezbytné pro jejich bezpečí.

Mohou si ponechat veškerý osobní majetek vyjma zbraní a vojenských dokumentů. Také je jim zabavena vojenská výstroj, ponechávají si však uni-

formy a ochranné prostředky jako přilby a ochranné masky. Armáda, která je zadržuje, má povinnost se o ně starat nejméně stejně dobře jako o vlastní vojáky. Na druhé straně i oni musí dodržovat vojenský řád této armády; jelikož jsou zadržováni legálně, podléhají řádům a regulím svého věznitele a v případě jejich porušení (včetně pokusu o útek) se vystavují stejnému disciplinárnímu postihu jako vojáci této armády.

Platí zde ale jedna výjimka: zajatec nesmí být trestán za úspěšný útek. Pokud je na útěku dopaden, může být disciplinárně potrestán. Pokud se mu ale skutečně podaří uprchnout a vrátit se ke své armádě, pak ani v případě opětovného zajetí nesmí být za útek trestán. Je zajímavé, že toto pravidlo platí i pro jinak zatracované špiony: pokud je prchající špion chycen ještě na území nepřítele, může být souzen a potrestán – pokud se ale dostane až k vlastní straně a později je zajat v uniformě, nesmí už být za svou předchozí špionážní činnost stíhán.

Váleční zajatci mohou být nuceni k práci, ale pouze za stejných podmínek jako civilisté, tedy nesmějí být

RELIKT MINULOSTI?

„Zákony války“ na papíře vypadají hezky, ale z historie jsme se poučili, že praxe byla nezfidka dost odlišná a ne vždy za to byli viníci potrestáni. A pokud jde o moderní dobu, ne že by v ní byla nouze o válečné konflikty, ale každý vidí, že taková pravidla se pro ně jaksi nehodí, že ani kdyby o to všechny zúčastněné strany stály, ve většině případů by nešla aplikovat.

RED

nuceni pracovat proti vlastní straně a musí být za práci placeni. Věznitel jim ovšem může ze mzdy strhnout náklady na jejich zaopatření. Válečný zajatec také může být vyslýchán, nemůže však být žádným způsobem nucen k výpovědi, takže výslech má být v podstatě omezen na kladení otázek.

A nakonec snad to nejdůležitější – po skončení války musí být válečným zajatcům umožněn co nejrychlejší návrat do vlasti.

INZERCE

SPECIÁLY STŘELECKÉ REVUE

Tento Speciál je již jen v elektronické formě.

Tento Speciál je již jen v elektronické formě.

Tento Speciál je již jen v elektronické formě.

Redakce Střelecké revue pro vás připravila už sedm Speciálů, které si nyní můžete objednat v tištěné podobě na našich internetových stránkách za původní ceny: www.streleckarevue.cz – hlavní stránka – Speciály Střelecké revue.

Speciály v elektronické podobě (.pdf) lze také zakoupit za zvýhodněnou cenu na internetových stránkách: <https://cs.publero.com/> – rubrika časopisy – pro muže – technika – Střelecká revue – speciál.

staženo z www.gunlex.cz